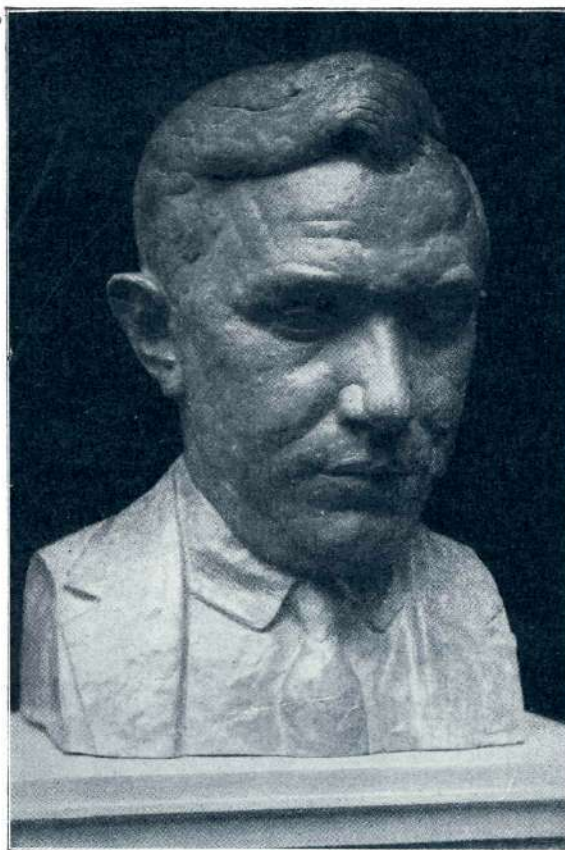

ob tako zvanih veličastnih prilikah in dasi je njih notranji obraz nonsens, se da ž njimi vendar dobro marširati in težko biti brez godbe. V tej zvezi ni nezanimivo dejstvo, da gre cela vrsta nemških delavskih pesmi po napevih starih patriarhalnih nacionalnih koračnic (Rühle-Gerstel ibd.), kjer so si izposodile klišeje. Verzi z rdečega magistrata bi bili vzorec proletarske poezije 1929, ki zaenkrat še ne sodi v umetnost, ki pa nas bo pri presojanju te lirike, dasi je starejši in bodo temu ugovarjali, le redkokdaj pustil na cedilu: razredno pobarvan romantično-patriarhaličen sentiment. Če se primerja funkcija takih poetov funkciji olepševalnih društev, je to popolnoma točno; prava delavska lirika — anonimna ali neanonimna — spada že danes pod rubriko umetnost in jo ta tudi reklamira zase, ker ima pač Trockij prav, da je škodljivo, rusko literaturo sedanosti cenzurirati z vidika proletarske umetnosti in da je slabo delo slabo delo, dobro pa dobro.

Trdijo, da nastaja proletarska umetnost zlasti na dveh področjih modernega kulturnega dela, in sicer v novi arhitekturi na eni in v novem filmu na drugi strani. Pod novo arhitekturo imamo razumeti predvsem delavske komunalne in naselbinske zgradbe velikih mest ter industrijskih centrov, pod filmom pa film ruske sovjetske produkcije.

Proletarskost nove arhitekture se veže zlasti s pojmom nova smotrnost in nova stvarnost in kolikor prihajajo te pridobitve modernega arhitekturnega mišljenja v prid proletarskim masam, dasi ne kot vzrok, ampak kot posledica, temu tudi ni ugovarjati. Pravilno je, da bivaj delavec v dostojni in higienski arhitekturi in ne več v umazanih, prej smetiščem kot stanovanjem podobnih zgradbah. Zdi se pa z vso upravičenostjo, da bistvenost kakega pojava ne prihaja iz nekih aposteriornih form porabe, nego iz njegove apriorne forme, ideje, potrebe. In če premostrimo omenjeno arhitekturo s tega vidika, ali ni zagonetno dejstvo, da je nastopila šele pred dobrim desetletjem, to je ob času, ko so završala po Evropi gesla novega realizma? Kaj pa je bilo vendar z bedo delavskih stanovanj pred tem časom? Ali je postala akuten in proletarski problem res šele tedaj, ko so socialistične stranke zavzele glavne komunalne uprave Evrope in ni bila morda že pred tem dovolj velika naloga za ono ogromno mrežo socialističnih organizacij, ki bi bile zmožne, iz svojih več kot zadostnih sredstev ustvariti zares proletarsko, iz konkretne socialne potrebe izvirajoče in njej služee arhitekturno delo? Ali ni morda s tega vidika naša Rožna dolina za sto odstotkov čistejša proletarska naselbinska arhitektura nego vsa kasarska gradnja recimo dunajske občine, katera temelji vendar na elementih — da se tako izrazim — kapitalističnih arhitekturnih vzorcev? Umetnost, stavbna umetnost, posebno še proletarska stavbna umetnost pa ne izvira iz železobetona, jekla in stekla ter mašinojdnih oblik, temveč »žal hvalabogu iz notranje nujnosti« (Haas) in potreb človeštva.

Nič manj kapitalistične, recte buržuazne niso podlage tako zvane proletarske filmske umetnosti, ki jo danes zastopa ruska produkcija. Willy Haas

TINE KOS: PODOBA ANTONA SELIŠKARJA. 1929

je nekje duhovito zanaliziral sredstva likovnega izraza v filmu »Mati« ter prišel do zaključka, da je to prava pristna impresionistična precioznost. »Revolucionarna sovjetska umetnost gor ali dol: tako je že stari Degas postavljaj svoje baletke.« Kjer pa ta film ne operira z impresionizmom, se poslužuje pravih »ekspresionizmov« in »novih realizmov«, izposojenih pri slikarstvu, naravnost iskanih in apartnih. Apartnih prav v tistem zmislu, katerega tako vneto pobija v vsej arhitekturni zgodovini Adolf Behne (Neues Wohnen — neues Bauen), imenujoč ga »nesmrtni vitez«. Toda ali se ni v tega gospoda tudi skril duh pristne umetnosti in prave vrednosti dela, duh, katerega socialistične organizacije delavskim množicam tako nerade privoščijo, če pa, tedaj vselej le v obliki lepo etiketiranih in s proletarskimi emblemi opremljenih doz?

Ta izvajanja naj ne pokažejo samo, kako bi bilo obravnavati vprašanja proletarske, katoliške etc. umetnosti, temveč tudi, kakšen notranji nonsens so te domnevane umetnosti v resnici. Samo pristaška enostranost ter interesi odgovarjajočih nosilcev spravljajo taka temata na dan in samo teoretična atletika o njih z vso krvavo resnostjo debatira. Ljudje s takimi naočniki pa pogosto ne vidijo najenostavnejših in najotipljivejših faktičnih vrednot in tako bo že imel oni prav, ki dvomi, recimo v nasprotju s Kreftom, nad »proletarščino« Maleševe grafike, ter oni, ki dvomi nad umetnostno